

Шелестова Людмила Володимирівна —

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України.

Коло наукових інтересів: педагогічні технології розвитку творчих здібностей учнів середньої та старшої школи, дидактико-методичне забезпечення процесу формування картини світу в старших дошкільників та молодших школярів, проблеми діагностики картини світу.

e-mail: Shelestova.luda@gmail.com

DOI 10.32405/2411-1317-2018-3-99-108

УДК 37.015.31

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ: КІЛЬКІСНО-ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНИХ ДАНИХ

Згідно із Законом України «Про освіту» ключовою компетентністю, яку слід формувати в учнів, є критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість. Тому у статті з'ясовано стан реалізації проблеми розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання. Автором досліджено розуміння педагогами сутності поняття «творчі здібності», рівень усвідомлення ними завдань щодо творчого розвитку учнів та їх реалізації у практиці. Виявлено види творчих завдань, які найчастіше використовуються у педагогічній практиці для розвитку творчих здібностей учнів. Проаналізовано та узагальнено результати опитування щодо використання педагогами технологій та організаційних форм для розвитку творчих здібностей учнів; кількості часу на занятті, що використовуються педагогами для досягнення цих цілей. З'ясовано рівень готовності педагогів до власного творчого розвитку. Виявлено позицію педагогів щодо можливостей підвищення ефективності процесу розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання.

Ключові слова: творчі здібності; старшокласники; профільне навчання; педагогічні технології.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство більше, ніж у попередні часи, зазнає постійних змін, що вимагає від людини уміння адекватно реагувати на ці зміни, бути гнучким, уміти нестандартно мислити й відшукувати оригінальні способи вирішення проблем, прогнозувати й передбачати розвиток подій, вибудовувати програму власної поведінки, творчо пізнавати навколишній світ. З огляду на це, одним із пріоритетів сучасної освіти є розвиток творчих здібностей людини.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання розвитку творчого потенціалу учнів у процесі навчання здавна цікавили педагогів. Предметом уваги фахівців були дослідницький метод як засіб творчого розвитку учнів (Л. Арістова, Г. Армстронг, Дж. Дьюї, Б. Райков, К. Ягодовський та ін.), метод навчання через відкриття (Дж. Брунер, А. Осборн, Е. Торренс та ін.), теорія розвивального навчання (В. Давидов, Л. Занков, Д. Ельконін та ін.), теорія проблемного навчання (А. Алексюк,

М. Данилов, Т. Кудрявцев, І. Лернер, М. Махмутов, Л. Момот, О. Матюшкін, В. Паламарчук та ін.) тощо. Та все ж ряд важливих питань лишилися невирішеними, серед яких і питання розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання.

Формулювання цілей статті. Стаття має на меті здійснити кількісно-якісний аналіз емпіричних даних та з'ясувати стан реалізації проблеми розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання.

Виклад основного матеріалу. Розробляючи діагностичний інструментарій, ми виходили з того, що педагогам належить визначальна роль у розвитку особистості. Від їхнього професійного рівня, їх готовності до здійснення інновацій значною мірою залежать результати освітньої діяльності загалом [3] і рівень розвитку творчих здібностей учнів зокрема. Цим і обумовлена необхідність здійснити, в першу чергу, опитування вчителів за допомогою анкетування.

Анкети містили запитання щодо сутності творчих здібностей, рівня усвідомлення вчителями своїх завдань щодо розвитку цих здібностей у старшокласників в умовах профільного навчання; рівня реалізації ними цих завдань у власній практичній діяльності та приділення спеціальної уваги розвитку творчого потенціалу учнів; готовності до власного творчого розвитку. В опитуванні брали участь 88 педагогів ліцеїв м. Рівне, м. Пирятин Полтавської обл. та м. Біла Церква Київської обл.

Серед найбільш важливих **результатів освітньої діяльності** респонденти називають сформовані загальні і предметні компетентності (71,43%), розвинені творчі здібності учнів (67,14%). Серед інших результатів – широка обізнаність учнів з різних навчальних предметів (21,43%), розвинене теоретичне мислення (8,57%), сформовані моральні якості (2,86%). Тобто, більшість опитаних учителів усвідомлюють **важливість розвитку творчих здібностей** учнів в умовах профільного навчання. Це підтверджується також і тим, що усі без винятку респонденти засвідчили, що приділяють спеціальну увагу розвитку цих здібностей учнів в освітньому процесі.

Серед **мотивів означеної професійної позиції** називають такі: творчі здібності кожної особистості важливі для *соціально-економічного розвитку* нашої країни і людства в цілому, що потребує від неї здатності орієнтуватися за нових ситуацій, розв'язувати нові проблеми, приймати нестандартні рішення; *розвинені творчі здібності* є запорукою успішного особистісного розвитку; творчі здібності допомагають успішно навчатися та *отримувати предметні компетентності*; розвиток творчих здібностей цікавий вчителям і учням; без постійної наполегливої діяльності розвиток творчих здібностей неможливий, тому цьому необхідно постійно приділяти увагу. Результати опитування подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Мотиви вчителів щодо розвитку творчих здібностей учнів

Мотиви вчителів	Кількість у %
Творча особистість впливає на соціально-економічний розвиток суспільства, сприяє прогресу людства	35,71
Розвинені творчі здібності є запорукою успішного особистісного розвитку	20,00
Творчі здібності допомагають успішно навчатися та отримувати предметні компетентності	17,14
Розвиток творчих здібностей цікавий вчителям і учням	10,00
Без постійної наполегливої діяльності розвиток творчих здібностей неможливий, тому цьому необхідно постійно приділяти увагу	5,71
Не пояснили своєї позиції	14,30

Проте означені вище результати опитування вступають у суперечність з отриманою інформацією щодо **частотності залучення учнів до виконання творчих завдань** – важливого засобу розвитку творчих здібностей. Всього 34,29% опитаних учителів пропонують учням виконувати творчі завдання на кожному занятті, 54,29% – у кожній темі, 7,14% респондентів залучають учнів до творчості зрідка, 1,43% – залучають учнів до творчості під час проведення виховних заходів, 2,86% – не дали відповідь на запитання.

Про недостатнє приділення уваги розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання свідчить інформація про **кількість часу на занятті**, що вчитель витрачає на створення творчих ситуацій (табл. 2). Як бачимо з таблиці, майже третина опитаних учителів виділяють під час заняття не більше 4,5 хвилин, 40% респондентів – не більше 9 хвилин для розвитку творчого потенціалу особистості, що недостатньо і не може не позначитися на ефективності цього процесу.

Таблиця 2

**Кількість часу (у %),
що витрачає вчитель для створення творчих ситуацій на занятті**

Час (у %), який витрачає педагог для створення творчих ситуацій на занятті	Кількість у %
1-10 (до 4,5 хвилин)	34,30
11-20 (до 9 хвилин)	40,00
21-30 (до 13,5 хвилин)	17,40
Залежно від теми	7,14
Без відповіді	1,43

Тобто, очевидно, що декларування вчителями «розвинених творчих здібностей» як одного із найбільш важливих результатів освітньої діяльності (майже 70% респондентів), ще не гарантує приділення ними спеціальної систематичної уваги для досягнення цього результату.

Нами також з'ясувалися **причини недостатнього розвитку творчих здібностей** учнів під час освітньої діяльності. Результати опитування з цього питання подано у таблиці 3.

Таблиця 3

Причини, що заважають розвивати творчі здібності учнів

Причини	Кількість у %
Загальна перевантаженість учнів кількістю предметів	67,10
Необхідність підготовки учнів, у першу чергу, до ДПА і ЗНО	37,10
Нестача часу на занятті	30,00
Необхідність забезпечити опанування учнями, в першу чергу, знаннями та відповідними предметними компетентностями	28,60
Нестача часу для підготовки	10,00
Недостатня кількість годин для вивчення предмета	1,43
Брак різних матеріалів	1,43
Відсутність однодумців	1,43
Емоційне вигорання	1,43
Ніщо не заважає	7,14
Без відповіді	8,57

Наступним питанням, що нас цікавило, було розуміння вчителями сутності **поняття «творчі здібності»**. У ході опитування було з'ясовано, що 72,9% педагогів творчі здібності пов'язують із комплексом властивостей особистості: її здатністю створювати новий

творчий продукт, висувати продуктивні прогресивні ідеї та реалізовувати їх, знаходити нестандартні рішення проблемних ситуацій, критично мислити. Не усвідомлюють комплексності означеного феномену 18,6% опитаних, тому вони характеризують творчі здібності як якусь одну властивість особистості (творча уява, творче мислення, здатність відчувати нове, прагнення до краси, допитливість, гнучкість мислення, образне мислення, вміння самотійно осмислити події та явища, оцінити їх, уміння творчо використовувати отримані знання та успішно конструювати власне життя, бути активним членом соціуму). Вважають творчі здібності якостями, що забезпечують успішність у різних видах діяльності, 7,14% респондентів, а 2,86% – пов'язують творчі здібності лише з мистецтвом. Частина опитаних педагогів (5,72%) пов'язують творчі здібності учнів із результативністю навчальної діяльності, здатністю та умінням навчатися і самовиражатися. Не відповіли на поставлене запитання 7,14% опитаних.

Тобто, в цілому переважна більшість респондентів засвідчила розуміння сутності поняття «творчі здібності» як комплексу якостей особистості, що забезпечують: успішність виконання творчої діяльності у будь-якій сфері; реорганізацію власного досвіду і створення на його основі нових комбінацій; перетворення природної чи соціальної дійсності з метою отримання оригінального творчого продукту; конструктивне перетворення інформації та отримання інноваційних результатів, суб'єктивно та об'єктивно значущих [2, 4].

Серед *компонентів творчих здібностей*, виділених В. Андрєєвим [1], респонденти приділяють увагу розвитку усіх компонентів творчих здібностей: інтелектуально-евристичних (креативності); мотиваційно-творчої активності, інтелектуально-логічних, самоорганізаційних, комунікативних, естетичних (див. табл. 4).

Таблиця 4

Розвиток компонентів творчих здібностей учнів

Компоненти творчих здібностей	Кількість у %
<i>Інтелектуально-евристичні здібності</i> (здатність генерувати ідеї та фантазувати; вміння бачити протиріччя, проблеми; гнучкість мислення, здібність відмовитися від нав'язливої ідеї; здатність самотійно переносити знання та вміння у нові ситуації; критичність мислення, здатність висловлювати оцінювальні судження; незалежність суджень)	78,6
<i>Мотиваційно-творча активність</i> (допитливість; прагнення до творчих досягнень та самоосвіти)	74,3
<i>Інтелектуально-логічні здібності</i> (вміння аналізувати і порівнювати; виділяти головне; описувати явища і процеси; давати визначення; доводити й обґрунтовувати; систематизувати й класифікувати)	65,7
<i>Самоорганізаційні здібності</i> (цілеспрямованість; здатність до планування та самоорганізації, самоконтролю; коригування власних дій)	62,9
<i>Естетичні здібності</i> (вміння бачити красиве у світі; прагнення до створення естетичного продукту)	24,3

У ході дослідження ми також прагнули з'ясувати, які *типи творчих завдань* учителі найчастіше пропонують виконувати учням з метою розвитку в останніх творчих здібностей. На основі аналізу отриманих у ході опитування даних виявили, що найчастіше учні виконують дослідні завдання, завдання на виявлення суперечностей і проблем, комунікативно-творчі, логічні. Рідше учні долучаються до виконання завдань з некоректно поданою інформацією, на прогнозування, рецензування, розробку алгоритмічних процедур. Ще рідше виконують завдання на оптимізацію та управління діяльністю. Були такі респонденти, які не змогли відповісти на це питання. Отримані емпіричні дані відображено у таблиці 5.

Таблиця 5

Використовувані вчителями типи творчих завдань

Типи завдань	Кількість у %
Дослідні	68,6
На виявлення суперечностей і проблем	62,9
Комунікативно-творчі	61,4
Логічні	55,7
На прогнозування	34,3
Із некоректно поданою інформацією, яку необхідно скоригувати	21,4
На рецензування	21,4
На розробку алгоритмічних процедур	20,0
На оптимізацію	12,9
На управління діяльністю	7,14
Без відповіді	2,86

Враховуючи особливості різних типів завдань та їх можливості у розвитку певних здібностей [1], можемо констатувати, що у процесі виконання завдань учні переважно здійснюють такі розумові операції, як порівняння, аналіз і синтез, абстрагування і конкретизація, узагальнення і систематизація, встановлюють зв'язки і відношення між предметами, явищами, фактами дійсності. Тобто, завдання більше орієнтовані на виявлення і розвиток інтелектуально-логічних здібностей – однієї зі складників творчих здібностей. Значно менше завдань пропонується для виявлення й розвитку інтелектуально-евристичних здібностей учнів, креативності.

Отримані результати опитування з цього питання суперечать результатам опитування щодо того, які саме компоненти творчих здібностей учителі розвивають в учнів. За підсумками опитування (табл. 4), переважна більшість респондентів розвиває усі компоненти. Проте виникає запитання: у який спосіб вони це роблять? Оскільки, в основному, в освітньому процесі використовують завдання, що більше розвивають інтелектуально-логічні здібності (див. табл. 5)

Попри те, що творчі завдання можна використовувати на будь-якому *етапі уроку*, респонденти найчастіше це роблять на етапі практичного застосування (82,9%), значно рідше – на етапі осмислення нових знань (37,1%) та на етапі повторення й узагальнення раніше отриманих знань (37,1%).

Далі ми з'ясували, які *педагогічні технології* використовують учителі для розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання. Виявилось, що найбільшою популярністю користується проектна технологія. Значно рідше в освітньому процесі вчителі використовують метод мозкового штурму (евристичні питання), комунікативні технології, технологію проблемного навчання, дослідні технології та ігрові технології. Ще рідше для розвитку творчих здібностей використовуються інтерактивні технології, технології розвитку критичного мислення, технологія розвивального навчання та колективні творчі справи (див. табл. 6).

Третина респондентів не конкретизували, як вони розвивають творчі здібності учнів, що ставить під сумнів відповіді на питання стосовно того, чи розвивають учителі творчі здібності своїх вихованців (табл. 4). Можливо вони недостатньо орієнтуються у наявних технологіях, тому не змогли відповісти на поставлене питання.

Таблиця 6

**Педагогічні технології, що використовуються вчителями
для розвитку творчих здібностей учнів**

Назва технології	Кількість у %
Проектна	48,57
Комунікативні	22,86
Мозковий штурм (метод евристичних запитань)	22,86
Проблемне навчання	20,0
Дослідні	18,57
Ігрові	17,14
Інтерактивні	14,29
Розвиток критичного мислення	10,0
Розвивальне навчання	8,57
Колективні творчі справи	4,28
Не відповіли на питання	35,7

Загалом, учителям було складно *класифікувати технології*, що сприяють розвитку окремих компонентів творчих здібностей. Майже половина опитаних (48,57%) не змогли чітко диференціювати технології, які вони використовують для розвитку кожного з компонентів творчих здібностей.

Серед *форм організації* освітнього процесу, які найбільшою мірою сприятливі для розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання, найбільш доречні, на думку респондентів, такі: робота у невеликих групах по п'ять–сім осіб (64,3%), індивідуальне виконання творчих завдань (44,3%), виконання творчих завдань у парах (42,9%). Значно менший вплив на розвиток творчого потенціалу особистості, на думку респондентів, справляє колективне (у межах класу) виконання творчих завдань (17,1%).

На основі аналізу відповідей на питання анкети «На заняттях з яких предметів найкраще розвивати творчі здібності учнів?» можемо зробити висновок про розуміння респондентами можливостей кожного освітнього предмету в розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання. Більша половина опитаних вважають, що будь-який освітній предмет може слугувати основою для залучення дітей до творчості. Третина респондентів вважають, що найкраще це застосовувати на заняттях з літератури; шоста частина респондентів вказує на суспільствознавчі дисципліни (історію та правознавство). Незначна частина респондентів також вказують на предмети природничого та математичного спрямування як на ті, що більше сприяють розвитку творчих здібностей. Є інші думки, а саме: предмети естетичного спрямування, мова, технології, фізика, економіка. Були такі респонденти, які не визначилися зі своєю позицією. Результати опитування подано у таблиці 7.

Таблиця 7

Можливості навчальних предметів у розвитку творчих здібностей учнів

Предмети	Кількість у %
Усі предмети	58,60
Література	30,04
Суспільствознавчого спрямування (історія, правознавство)	15,71
Природничого спрямування (екологія, географія)	10,00
Математика, інформатика	10,00
Естетичного спрямування	8,57
Мова	8,57
Технології	5,71
Фізика	2,86
Економіка	1,43
Без відповіді	4,29

Прихильники точки зору, що всі предмети можна використовувати для творчого розвитку особистості, пояснюють свою позицію тим, що будь-яка наука дає можливості розвивати творчі здібності, кожен із навчальних предметів своєрідно стимулює та розвиває їх (37,13% опитаних), а творчий вчитель знайде можливість розвивати творчі здібності учня під час вивчення будь-якого предмета (10% опитаних). Прихильники точки зору, що творчі здібності необхідно розвивати на окремих предметах, аргументують тим, що кожен предмет має специфіку (7,14% опитаних): гуманітарні предмети дають більше можливостей для залучення дітей до творчості (4,29% опитаних), а предмети естетичного спрямування більше сприяють розвитку образного мислення (4,29% опитаних). Близько третини респондентів (34,3% опитаних) не змогли пояснити власної позиції.

Очевидно, що розвиток творчих здібностей учнів залежить від учителя, рівня його творчого потенціалу. Тому нами було приділено увагу дослідженню їхньої готовності до власного творчого розвитку. Кількісно-якісний аналіз результатів опитування виявив, що в цілому респонденти постійно підвищують свій професійний рівень. Дізнавшись про педагогічні інновації, вони намагаються застосувати їх у педагогічній практиці (44,29% респондентів). Інша частина обдумує й переосмислює отриману інформацію та через певний час вносить зміни у власну практичну діяльність (61,4% респондентів). Серед опитаних педагогів не виявилось тих, хто не сприймає жодних інновацій і покладається лише на власний досвід.

Серед важливих мотивів, що спонукають до творчості у власній діяльності, респонденти називають такі: прагнення до професійного зростання та саморозвитку (64,3%); інтерес до педагогічних інновацій, нових технологій навчання та виховання (58,6%); прагнення до високих результатів своєї праці (42,9%); схильність до експериментально-дослідної діяльності і прагнення нею займатися (27,1%); високий рівень розвитку власних творчих здібностей і бажання його підвищити, розвиватися далі (15,7%); бажання підвищувати творчий потенціал учнів (5,71%).

Водночас, переважна більшість учителів відзначають, що існують бар'єри для власного творчого розвитку. Вагомим чинником, що перешкоджає розвитку, вони називають рівень заробітної платні та соціально-побутові умови. Серед інших бар'єрів для професійного саморозвитку окреслюються такі: відсутність часу, відсутність умов для продовження самоосвіти та підвищення кваліфікації, морально-психологічний клімат у колективі, відсутність мотивації, вік, загальна перенасиченість шкільної програми. Четверта частина опитаних не бачить жодних перешкод для власного саморозвитку. Були вчителі, які не висловили власної позиції і не відповіли на запитання (див. табл. 8).

Таблиця 8

Бар'єри у педагогічній творчості

Види бар'єрів	Кількість у %
Рівень заробітної платні	22,90
Соціально-побутові умови	21,40
Відсутність часу	10,00
Відсутність умов для продовження самоосвіти та підвищення кваліфікації	4,29
Морально-психологічний клімат у колективі	2,86
Відсутність мотивації	1,43
Вік	1,43
Загальна перенасиченість шкільної програми	1,43
Немає бар'єрів	24,30
Без відповіді	22,90

На думку опитаних учителів (див. табл. 9), покращити ситуацію в освітньому процесі щодо розвитку творчого потенціалу учнів можливо за умови, якщо відбуватиметься їх спеціальне стимулювання до прояву творчих здібностей у процесі навчання, буде створено сприятливий мікро-

клімат у класі, освітньому закладі в цілому та підвищено обізнаність учителів з можливостями розвитку творчих здібностей учнів. Майже четверта частина опитаних педагогів вважають, що творчі здібності учнів в умовах профільного навчання будуть краще розвиватися у процесі опанування ними спеціально розробленого курсу. Незначна кількість респондентів пов'язує ефективність розвитку творчих здібностей учнів із позакласною діяльністю. Декілька респондентів не пояснили власну позицію.

Таблиця 9

Умови підвищення ефективності розвитку творчих здібностей учнів

Умови	Кількість у %
Спеціальне стимулювання учнів до прояву творчих здібностей у процесі навчання	82,9
Створення сприятливого мікроклімату у класі, освітньому закладі	42,9
Підвищення обізнаності вчителів з можливостями розвитку творчих здібностей учнів	37,1
Розробка та впровадження спецкурсу, спеціально орієнтованого на розвиток творчих здібностей	24,3
Ефективно організована позакласна діяльність в освітньому закладі	14,3
Без відповіді	2,86

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вищевикладений аналіз отриманих емпіричних даних свідчить про усвідомлення вчителями важливості розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання та необхідності приділяти цьому спеціальну увагу. Водночас, у педагогічній практиці цього не відбувається, оскільки вчителі рідко залучають дітей до творчої діяльності і відводять для цього недостатньо часу в освітньому процесі. Тобто, попри розуміння педагогами того, що розвинені творчі здібності є одним із найбільш важливих результатів освітньої діяльності, спеціальному формуванню цих властивостей особистості приділяється недостатньо уваги. Основна причина такого стану вбачається у загальній перевантаженості учнів.

Учителі в цілому розуміють сутність поняття «творчі здібності» та прагнуть розвивати усі їх складники: мотиваційно-творчу активність, інтелектуально-евристичні, інтелектуально-логічні, самоорганізаційні, комунікативні та естетичні здібності. Та особлива увага приділяється розвитку інтелектуально-логічного компоненту творчих здібностей, для чого педагоги використовують спеціальні типи творчих завдань, переважно на етапі практичного застосування знань.

Серед педагогічних технологій для розвитку творчих здібностей частіше використовується вчителями проектна технологія. Рідше використовуються метод мозкового штурму, комунікативні технології, технологія проблемного навчання, дослідні та ігрові технології. Результати аналізу емпіричних даних також засвідчили недостатнє орієнтування вчителів у можливостях різних педагогічних технологій для розвитку творчих здібностей учнів. Ефективною організаційною формою визнається освітня діяльність у невеликих групах по п'ять-сім осіб. Домінує точка зору, що творчі здібності учнів можливо розвивати у процесі вивчення будь-якого предмету і творчий вчитель завжди знайде таку можливість.

Учителі також визнають, що розвиток творчих здібностей учнів залежить від них та рівня їхнього творчого потенціалу, тому більшість із них постійно підвищують власний професійний рівень через самоосвіту або підвищення кваліфікації та впроваджують педагогічні інновації у педагогічну практику. Водночас частина з них вказує на існування певних бар'єрів, що заважають професійному саморозвитку. Серед них називають низький рівень заробітної платні та недостатньо комфортні соціально-побутові умови.

Підвищити ефективність розвитку творчих здібностей учнів можливо за допомогою спеціального стимулювання останніх до прояву цих здібностей, створення сприятливого мікроклімату у класі та освітньому закладі, підвищення обізнаності вчителів з можливостями розвитку творчих здібностей учнів.

Отримана інформація слугує підґрунтям для пошуку можливостей розвитку творчого потенціалу старшокласників в умовах профільного навчання та форм просвітництва учителів з метою посилення їх впливу на розвиток творчих здібностей учнів.

Використані джерела

1. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 236 с.
2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. – СПб: Питер, 2009. — 434 с.
3. Чудакова В. П. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Чудакова Віра Петрівна ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ, 2016. – 24 с.
4. Шелестова Л. В. Развитие творческих способностей учнів молодшого підліткового віку в процесі вивчення гуманітарних предметів (інтелектуально– евристичний компонент) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Шелестова Людмила Володимирівна. – К., 1998. – 222 с.

References

1. Dialektika vospitaniya i samovospitaniya tvorcheskoy lichnosti: Osnovy pedagogiki tvorchestva / V. I. Andreev. – Izd-vo Kazanskogo un-ta, 1988. – 236 s.
2. Ilin E.P. Psihologiya tvorchestva, kreativnosti, odarennosti. – SPb: Piter, 2009. — 434 s.
3. Chudakova V. P. Formuvannya psikhologichnoi hotovnosti personalu osvitynih orhanizatsii do innovatsiinoi diialnosti [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.10 / Chudakova Vira Petrivna ; Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, In-t psikhologiii im. H. S. Kostiuka. – Kyiv, 2016. – 24 s.
4. Shelestova L. V. Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchniv molodshoho pidlitkovoho viku v protsesi vuvchennia humanitarnykh predmetiv (intelektualno– evrystychnyi komponent) : dys... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Shelestova Liudmyla Volodymyrivna. – K., 1998. – 222 s.

Шелестова Л. В., доктор педагогических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела дидактики Института педагогики НАН Украины

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧЕНИКОВ В УСЛОВИЯХ ПРОФИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ: КОЛИЧЕСТВЕННО-КАЧЕСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ ЭМПИРИЧЕСКИХ ДАННЫХ

Согласно Закона Украины «Об образовании» ключевой компетентностью, которую следует формировать в учеников, есть критическое и системное мышление, способность логически обосновывать позицию, творчество. Поэтому в статье констатировано состояние реализации проблемы развития творческих способностей старшеклассников в условиях профильного обучения. Автором исследовано понимание педагогами сущности понятия «творческие способности», уровень осознания ими задач относительно творческого развития учащихся и их реализации в практике. Выявлены виды творческих заданий, которые чаще всего используются в педагогической практике для развития творческих способностей учащихся. Проанализированы и обобщены результаты опроса относительно использования педагогами технологий и организационных форм для развития творческих способностей учащихся; количества времени на занятии, используемого педагогами для достижения этих целей. Выяснен уровень готовности педагогов к собственному творческому развитию. Выявлено их позицию относительно возможностей повышения эффективности процесса развития творческих способностей учеников в условиях профильного обучения.

Ключевые слова: творческие способности; старшеклассники; профильное обучение; педагогические технологии.

Shelestova L., Doctor of Pedagogical Sciences, Senior researcher, Leading researcher at the Department of Didactics of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PUPILS IN THE CONDITIONS OF PROFILE EDUCATION: QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSIS OF EMPIRICAL DATA

According to the Law of Ukraine "On Education" the key competence that should be formed in pupils is critical and systemic thinking, the ability to logically prove the position, creativity. So in the article there is carried out a quantitative and qualitative analysis of empirical data obtained through a survey method. There has been studied the teachers' understanding of the essence of the concept of "creative abilities", level of their awareness of tasks concerning the creative development of high school students in the conditions of profile education, as well as the level of realization of these tasks in their own practical activity and paying special attention to the development of students' creative potential. It is established that teachers in general understand the essence of the concept of "creative abilities" and seek to develop all their components: intellectual-heuristic and intellectual-logical abilities, motivational-creative activity, self-organizing, communicative and aesthetic abilities. Despite the teachers' understanding that developed creative abilities are one of the most important results of educational activity, the special formation of these personality characteristics is not given enough attention.

There have been revealed the features of the types of creative tasks that are most often used in pedagogical practice for the development of students' creative potential. The research tasks, the tasks for identifying contradictions and problems, communicative-creative tasks, logical tasks are among them.

The results of the survey on the application of pedagogical technologies for development of students' creative abilities and organizational forms applied by the teachers for this amount of time at the lesson have been analyzed and summarized. It has been found out that the most used technology for development of creative abilities of high school pupils in the conditions of profile education is project technology. Rarely used methods are brainstorming, communication technology, problem-solving training technology, research and gaming technology.

A special attention has been paid to clarifying the level of readiness of teachers for their own creative development, the presence / absence of barriers to their professional development. The position of teachers in raising the effectiveness of the development process of creative skills of high school pupils in the conditions of profile education has been revealed.

Key words: creative abilities; high school pupils; profile education; pedagogical technologies.